

ATMODAS SĀKUMS

Padomju tauta un visi mūsu planētas progresīvie ļaudis pēc gada atzīmēs izcilu vēsturisku notikumu — pusgadsimtu kopš nodibināta pasaulē pirmā sociālistiskā valsts.

1905. gada revolūcija bija sava veida starta signāls, kas pavēstīja par darba tautas atmodu. Tas bija sākuma posms veselam revolūciju periodam visā pasaulē, kas ievadīja kapitālisma bojā ejas ēru.

Arī mūsu rajonam ir šo tālo gadu revolucionāras tradīcijas, ir savi varoņi, kas gāja cīņā par tautas brīvību un atdeva dzīvības par darbaļaužu lietu.

Sākam publicēt materiālus par 1905. gada notikumiem Līvānos un apkārtnē, ko saglabājis lalkabiedru atmiņa un arhīvu materiāli.

Bija iestājusies 1905. gada ziema. No Daugavpils uz Rīgu devās vilciens. Apgaismotajos logos bija redzamas zipkārīgas, labi koptas sejas.

No vagoniem izplūda viņa un dārgu cigāru aromāts. Taču šo varasvīru bezrūpīgais brauciens pēkšņi tika apturēts Līvānu stacijā. Revolucionāri pārbaudīja, kas par braucējiem apmetušies dārgajās kupejās. Vācu baroni boilēs sace-rāja veselu versiju, it kā revolu-

cionāri pirms Līvāniem nolaiduši no slēdēm militāro vilcienu, kurš no Krustpils bijis izsaukts palīgā. Tā laika vācu avīze «Baltische Revolutions-Chronik», cenzdamās ap-melot revolucionārus, rakstīja, ka tie nežēlīgi izrēķinājušies ar vēl dzīvajiem zaldātiem no slēdēm nolaistajā vilcienā.

Patiesība pavisam cita. Līvānu proletariāta cīņai bija cēli mērķi, tādi paši kā visiem šīs revolūcijas dalībniekiem. Latvijas Sociāldemo-

krātiskās strādnieku partijas Ma-lļenas organizācijas biedri Līvānos noturēja sapulces, stāstīja par revolūcijas mērķiem un uzdevumiem, organizēja cīnītājus vienotai rīcī-bai un izplatīja revolucionāru līte-ratūru.

Līvāniešu kaimiņi, Dignājas pa-gasta raga izstrādājumu fabrikas strādnieki, tajā laikā jau bija nodi-binājuši LSDSP šūniņu. Organizā-cijā ietilpa arī apkārtnes aktīvākie zemnieki un intelligēnce. Šūnīpas darbu vadīja Ģipterānu skolas sko-lotājs J. Staparāns. Otrs aktīvs darbinieks bija Līvānu baznīcas ērģelnieks Staņislavs Horomjauskis. Viņš tautas sapulcēs teica dedzīgas runas un uzstājās arī pret reliģi-ju. Kad Horomjauskim jautāja, kāpēc tik naidīgi izturas pret pastāvošo iekārtu, jo viņa stāvoklis taču nodrošināts, šis vīrs atbildēja, ka

pašam gan esot labi, taču viņa pie-nākums esot cīnīties par tiem, ku-ru dzīve ir grūta.

Cara žandarmi aizvien neatlaidi-gāk sāka izsekot revolucionāro notikumu vadītājus, LSDSP bied-rus un pārējos partijas aktīvistos. Okāķeri drīz vien atklāja sapulcē-šanās vietas, rīkoja arestus. Kā saglabāt biedrus, par to domāja arī Horomjauskis. Un lēmums tika pieņemts riskants, bet oriģināls — savas slepenās sanāksmes aktīvis-tiem bija jānotur baznīcas zvanu tornī svētdienās dievkalpojuma lai-kā. Divaini bija redzēt baznīcēnu vidū revolucionārus, kuri pēc sa-vas ārienes ne ar ko neatšķīrās no pārējiem. Laužu straumē ie-plūzdami baznīcā, viņi nemanot ie-zagās zvanu telpā. Ērģelnieks taču bija savs cilvēks. No baznīcas viņi izgāja tāpat kopā ar dievlūdzējiem.

Lielu un bīstamu darbu tajā lai-kā veica līvānietis Treibša. Par līdzdalību studentu kustībā Pēter-burgā viņš bija spiests universitāti

atstāt un pārcēlās dzīvot pie sava brāļa Līvānos. Šim izveicīgajam studentam ātri izdevās nodibināt sakarus ar LSDSP Rīgas organizā-ciju. Pārgērbies zemnieka drēbēs, viņš veda no Rīgas Līvānu bied-riem proklamācijas un nelegālo li-teratūru. Tādu darbu veica arī Li-vānu grāmatu veikala īpašnieks Zvanītājs. Līdz zināmam laikam tas viņam šķita mazāk bīstams nekā citiem: kam gan varēja ie-nākt prātā, ka revolucionārus at-balstīs turīgs veikala īpašnieks. No Rīgas viņš bieži sapēma pakas ar grāmatām un laikrakstiem. Bet šā-jās pakās bija arī nelegālā litera-tūra.

Gandrīz vai katru ritu pilsētā uz sētām, māju sienām, stabiem un kokiem parādījās proklamācijas.

Žandarmi radās aizdomas: bet, ja šajās smagajās pakās, ko Zvanītājs katru ritu nesa no stacijas, ir komunistu musinošās lapeles? Tas tik būtu ķēriens! Bija jāpārbauda!

(Turpinājums sekos)

ATMODAS SĀKUMS

Staņislavs Horomjanskis

(1. turpinājums)

Kādreiz, kad Zvanitājs bija saņēmis kārtējo proklamāciju sūtījumu un nesa to no stacijas uz mājām, viņu aizturēja žandarms. Gaidāmais ķēriens likās pārāk vilnis.

— Kas tev tais pakās? — žandarms nopasīja, nenolaidzams acu no veikala īpašnieka.

— Proklamācija, — mierīgi atbildēja Zvanitājs.

Sāda atbilde žandarmu aplēja kā ar aukstu ūdeni. Tā skanēja kā izsmiekls un iekšējs aizvainojums. Viņš atvainojies, ātri nozuda. Tā partijas literatūras kārtējais sūtījums nonāca galapunktā.

Partijas biedri darbu izvērsa arī laukos. Pēteri Skudrevicu Līvānu pagastā pazina kā zemes mērītāju. Tikai šis mērītājs bija īpatns tai ziņā, ka nelaida garām nevienu izdevību, lai izraisītu ar zemniekiem pārrunas par cariskā režīma netaisnībām, par dzīvi, kāda jāizveido strādniekiem un zemniekiem.

Tikai nedaudz zināja, ka šis enerģiskais mērnieks «strādā» Maļenas organizācijas uzdevumā.

1905. gada sākumā, kad Fogesa stikla fabrikā Līvānos bija jau noorganizēta sociāldemokrātu šūnita, tās aktīvākie biedri gāja nest par-

tijas idejas arī lauku laudim. Daudz darba vajadzēja veikt turpat pašu kolektīvā, jo te bija izaugusi kupla strādnieku saime — 769 cilvēki. Taču šūnita savus aktīvākos biedrus, kā Māzeru, Cišu un Veiguru, sūtīja uz laukiem.

Viņi bija tie, kas zemniekus modināja jaunai dzīvei. Lielajos notikumos atraduši vietu, tie prata rasti pieeju arī zemniekiem. Un izslāpušais zemnieku prāts alka patiesības — agitatori bija gaidīti ciemiņi viņu sētās.

Taču zemnieku līdzdalība revolūcijas notikumos vēl bija neorganizēta, tā radās stihiski, pateicoties vispārējam revolucionāram noskaņojumam zemē. Tā bija arī Līvānu pagastā.

1905. gada 2. aprīlī Līvānu pagasta Vanagu ciema zemnieki lebruka muižnieka Reuta mežos. Ar mietiem rokās viņi atbrūvoja uradņiku un meža apsardzi. Visi cirta un veda mājās labākos kokus.

Attāpies uradņiks gribēja pierakstīt, cik daudz koku katrā mājā ievests, taču zemnieki viņa centību atvēršināja. Uradņiks bija spiests glābties bēgot.

Muižnieks Reuts izsauca no Kamenecas karaspēku un zaldātus vienības priekšgalā ieradās Vanagos. Sākās kratīšana. Visus nocīstos kokus Reuts piespieda zemniekiem ar saviem zirgiem nogādāt muižā.

Lieta nonāca pat tik tālu, ka no zemnieku mājām tika aizvesti arī tie koki, kurus viņi agrāk likumīgi bija pirkusi no Reuta. Zemnieki līdz sirds dziļumiem jutās aizvainoti. Viņi atkal ķērās pie mietiem. Stikti būtu klājis muižniekam un uradņikam, ja zaldāti pret zemniekiem nebūtu pāvērsuši šautenes.

Tikai zemiece Helēna Rusiņa grasījās ar dakšām pārmācīt prīstavu. Tas atleca sānis, un dakšas ķēra zaldātu.

Daudz asaru todien plūda Vanagu zemnieku sētās. Zaldāti arestēja

17 cilvēkus. Kājām tos aizdzina uz Preiļiem, bet pēc tam uz Višķu staciju, no kurienes nogādāja Daugavpils cietumā.

Pacietīgi šo gājieni izturēja arī Rusiņa, lai gan gaidīja ģimenes pieaugumu. Cietumā viņa dzemdēja, bet cara kalpi māti un bērnu neatbrīvoja.

Pēc šī notikuma Vanagu zemnieki griezās pie cara valdības iestādēm.

Par to liecina telegramma, ko policijas departaments saņēma 1905. gada 6. aprīlī:

«Pie mums muižnieks Reuts nelikumīgi izsauca armiju. Mūs nevainīgus nopēra un aizsūtīja uz cietumu. Mums tiesa pierakstīja sacelšanos. Lūdzam atbrīvot «Bērni»».

Policijas departaments sākumā gan interesējās par šo gadījumu, bet, kad no Daugavpils izpravīka saņēma atbildi, ka «bērnam jau 20 gadi», viss noklusa.

Muižnieks, šķiet, neparedzēja, ka konflikts ar kokiem tā saasinās Vanagu zemnieku attiecības pret viņu.

Pēc šī notikuma Reuts baidījās gēmt muižā par kalpotājiem vietējos zemniekus. Viņš no Polijas izsauca pie sevis vairākas ģimenes. Taču pret Reutu un tām zemnieki izrādīja vislielāko naidu un nīcmāšanu.

Vietās, kur darbaļaužu kustību vadīja sociāldemokrāti, tā bija apzinīgāka, vērsta pret carismu un caru. 5. iecirkņa zemsties priekšnieks saņēma KSDSP Rīgas komitejas proklamāciju «Pēdējā stāvka carizma». Otrā pusē tai bija uzraksts: «Pisar, carismam un arī tev pēdējā stāvka! Asinssum! Nedoma, ka karavīru sardze pie tevis stāvēs mūžīgi. Gatavojies, tā tevī pavadīs uz vīppasauli. Mēs neļojokām. Parakstījuši: «Visi līvānieši»».

Tā 1905. gada 4. aprīlī zemsties priekšnieks ziņoja gubernatoram: «Pēdējā laikā Līvānu un Liksnas pagastu zemnieki sāk izturēties iracionāli... Pildījās cietumi. Zemnieku ģimenēm tika atņemti stiprākie vīrieši. Bet zeme taču bija jāapstrādā. Un tad atkal izpaudās zemnieku masas ticība cara iestāžu labdarībai».

(Turpinājums sekos)

ATMODAS SĀKUMS

(2. turpinājums)

J. Staparāns

Arestēto zemnieku piederīgie masveidīgi sūtīja sūdzības gubernatoram. Piemēram, Vanagu ciema zemiece Anna Ušpele un Ieva Vainode, kurām dēls un vīrs par patvaļīgu meža ciršanu bija ievietoti Daugavpils cietumā, rakstīja: «...bet tā kā mēs mājā atrodamies tikai vienas un nekādus sājas darbus nevaram veikt un lauki paliks nesēti, kas ļoti atsauksies uz mūsu saimniecību, lūdzu atbrīvot tos uz sājas laiku.»

Ieslodzītos varēja atbrīvot tikai ar uzticamu personu galvojumu. Tāpēc lauku buržuāzijai te bija noteikšana.

Šim divām nelaimīgajām sievietēm «izpalīdzēja» budzis Jānis Kursītis no «Mazkursiņu» sādžas.

Sakarā ar revolūcijas augšanu plašumā un dziļumā, radās nepieciešamība izstrādāt revolucionārās cīņas taktiku. LSDSP otrais kongress, kas sanāca 1905. gada vasarā Rīgā, deva darbaļaudim norādījumus attiecībā pret karu, streiku, agitāciju karaspēka vidū utt. Taču programmā nekas nebija leikts par zemes konfiskāciju, bet šis punkts bija ļoti svarīgs Latgalē, kur zemnieki sevišķi cieta zemes trūkumu.

Savā aklajā naidā pret muižniekiem zemnieki tomēr pielietoja īpatnējas cīņas formas. Viņi sāka dedzināt muižas mežus un šķūņus ar labību un sienu.

Barona Korfa zemnieki bija pat tiklīdz aizrāvnušies, ka nopostīja Rušonas ūdensdzirnavu dambi. Viņi uzstādīja muižniekiem savas prasības. Tie apņēmās tās ievērot, bet nekad nepildīja. Slāvkulis viņiem kļuva aizvien bīstamāks.

1905. gada augustā daudzi Muktupāvelu ciema zemnieki ērgelnika Horomjanska vadībā devās uz Reutavas muižu. Pie pārceltūves pāri Dubnai viņiem pievienojās Vilmeniņu ciema zemnieki. Demonstrācijas priekšgalā plīvoja sarkans karogs un gāja orķestris. Ieradušies muižā, zemnieki pārvaldniekam pieprasīja izbeigt meža izpārdošanu. Un viņam nācās piekrist. Demonstranti pēc mita tipa tikpat organizēti aizgāja no muižas.

Tas liecināja, ka zemnieki no stihiskiem nemieriem sāka pāriet uz apzinīgu cīņu.

Krievijas sociāldemokrātiskās strādnieku partijas trešais kongress aicināja uz bruņotu cīņu. Sekojot tam, Līvānu stikla fabrikas apzinīgākie strādnieki ar skolotāju Staparānu un ērgelniku Horomjanski priekšgalā noorganizēja kaujas vienību. 1905. gada rudenī Līvānu bruņotā kaujas vienība ieradās barona Reuta muižā Reutavā. Notika plaša zemnieku sapulce, agitatori aicināja viņus cīnīties, lai pārņemtu muižnieku zemi savās rokās. Reuts pēc šī gadījuma ziņojumā Daugavpils policijas priekšniekam rakstīja, ka muižā bijusi bruņota kaujas vienība, un lūdza izsūtīt karaspēku.

1905. gada oktobrī sākās vispārējs streiks. Arī Latgales pilsētās un laukos notikumi nomainīja viens otru milzu ātrumā. Iezīmējās pāreja uz atklātu cīņu. Nemierīgi bija arī Līvānos. Stikla un jēlkoksnēs fabrikā strādnieki rīkoja sapulces un uzstājās par to, lai no Līvāniem izvestu zaldātus. Sevišķi

pēc cara 17. oktobra manifesta strādnieki vēl vairāk aktivizēja savu revolucionāro darbību.

1905. gada novembra pirmajā svētdienā, kad laudis pēc dievkalpojuma atstāja baznīcu, tiem pievienojās sociāldemokrātu biedri. Viss gājienš ar sarkaniem karogiem devās uz tirgus laukumu, kur notika mitiņš. Uzstājās Staparāns, Horomjanskis un biedri no Rīgas. Viņi atmaskoja cara manifesta īstenos nodomus. Izskanēja aicinājums celties bruņotai cīņai. Tad gājienš devās uz pagastmāju. Tika aicināti vietējie varas viri. Viņu klātbūtnē no pagastmājas iznesa cara ģimeitni un ģērboni un pagalmā sadedzināja.

Uradņikam deva laiku līdz 19. novembrim pazust no Līvāniem, pretējā gadījumā laudis draudēja viņa dzīvokli iemest bumbu. Šajā demonstrācijā revolucionāri iznīcināja arī visus nodokļu dokumentus.

Tajā pašā dienā demonstrācija un mitiņš notika arī Cargradē (Jersikā), kur galvenais spēks bija Eismona celulozes fabrikas strādnieki un mežstrādnieki. Viņu prasības bija paaugstināt algu līdz vienam rublim dienā.

Drīz pēc demonstrācijas kaujas vienības ieradās pie monopolveikala un sakarā ar to, ka nebija izpildīta mitiņā izteiktā prasība par tā slēgšanu, sakrāva pajūgos kastes ar degvīnu, aizveda uz Daugavas ledus un tur sadauzīja.

Kas īsti valdīja Līvānos šai laikā? Faktiski te bija nodibinājusies republika. Visas vecās pārvaldes iestādes bija likvidētas, ierēdņi padzīti, dokumentācija iznīcināta.

Galvenais noteicošais spēks bija kaujas vienība. No tās biedriem tika nodibināta milicija ar Asmusu priekšgalā. Tai vajadzēja gādāt par kārtību pilsētā.

Līvānos gan atradās karaspēks, bet tas bija par vāju, lai mēģinātu stāties pretī tautas gribai.

(Turpinājums sekos)

ATMODAS SĀKUMS

(3. turpinājums)

1905. gada rudenī Rožkalnu ciemā izplatījās baumas, ka Vidzemē un Kurzemē zemnieki jau pilnīgi iznīcinājuši muižnieku varu, visu zemi pārņēmuši savā īpašumā un ka tur tagad valdot pilnīga brīvība. Ķalupes muižas nomnieks Stankevičs savā ziņā pacientās noskaidrot šo lietu. Sasaucis zemnieku sapulci, viņš uzstājās ar runu un brīdināja «buntavniekiem» neklaut un par katra sveša cilvēka pārdišanu muižas teritorijā ziņot varas iestādēm. Bet brīdinājums panāca pretējo. Pēc dažām dienām apmēram 200 zemnieku ieradās muižā un iesniedza pieprasījumu pārdot mežu par zemes cenu. 1905. gada 8. novembrī zemnieki ieradās arī pie Platera-Zibera muižu pārvaldnieka Nīcgālē un iesniedza tam šādu prasību:

«Būvkokus zemniekiem pārdot no muižas mežiem par puscenu, bet malku par 4 rubļiem kubikasi.»

Muižas pārvaldnieks aizrādīja, ka bez īpašnieka atļaujas viņš šādu rīkojumu nevarot dot. Viņš apsoliya braukt uz ārzemēm pie īpašnieka un saskopot šo jautājumu.

Tomēr tālāk par Daugavpils policijas pārvaldi muižas pārvaldnieks nedomāja braukt. Paziņojis izpildītājam par stāvokli Nīcgālē, viņš griezās atpakaļ.

Pie stacijas to sagaidīja zemnieku pūlis. Lai glābtos, pārvaldnieks iemuka stacijā un pavēlēja noslēgt visas durvis. Saniknotie zemnieki sāka lauzt durvis un sist logus. Tikai ar stacijas priekšnieka

palīdzību izdevās viņus mazliet nomierināt. Tomēr pilnīgi zemnieki samierinājās tikai tad, kad pārvaldnieks atļāva bez maksas muižas mežā cirst žāgarus, vākt kritušos kokus un atmaksāt atpakaļ soda naudu, ko zemnieki samaksājuši par patvaļīgu meža ciršanu. Lai pārvaldnieks neatteiktos no saviem solījumiem, viņi piespieda to dot rakstisku atļauju.

Arī citos ciemos bija vērojama stipra sociāldemokrātu ietekme zemniekos — Rudzētos (Eleonorvilē) ērgelnieks Gajevskis pulcināja ap sevi apkārtnes zemniekus cīņai pret cara patvaldību. Lieli palīgi viņam bija brāļi Batarāgi.

1905. gada novembra beigās kādu svētdienu pēc dievkalpojuma laudis Gajevska vadībā gāja uz muižu un pieprasīja no pārvaldnieka, lai visiem zemniekiem muižas laukos tiktu iedalīta zeme.

Pārvaldnieks to apsoliya, bet zemi, protams, neiedalīja. Kad zemnieku pacietības mērs bija pilns, viņi Gajevska un Batarāga vadībā aplenca pārvaldnieka māju.

Pašam pārvaldniekam gan izdevās izmukt, bet māja sāka kvēlot gaišās liesmās. Tad zemnieki ieradās muižā un sākās muižas inventāra, lopu un zemes savstarpēja sadalīšana.

Tomēr ne visos ciemos sociāldemokrātu iespaids bija tik liels. Gadījās arī tā, ka turīgākie zemnieki ne labprāt pievienojās nabadzīgajiem, bet bieži vien lika lielas cerības uz cara manifesta solījumiem, organizēja sapulces un ieturēja savu līniju. Tā 1905. ga-

da beigās Līvānu pagasta turīgākie zemnieki savā sapulcē nolēma samazināt pagasta skrīverim algu uz 300 rubļiem gadā un ievēlēja jaunus tiesas vīrus. Sapulces protokolu nosūtīja uz Daugavpili.

Taču kulaki bija pārrēķinājušies. Varas iestādēm nebija laika šķirot, cik tālu kurš grib atbalstīt revolūciju. Divdesmit četri paraksti zem sapulces protokola liecināja, ka šie cilvēki šajos valdības grūtajos laikos nav bijuši pilnīgi lojāli, nav bijuši ar kaut ko mierā un no valdības kaut ko prasījuši. Tā pietika, lai viņus ieskaitītu ienaidniekos. No Daugavpils ieradās prīstavs ar dragūniem. Visus 24 zemniekus arestēja un ievietoja Daugavpils cietumā.

Līvānu sociāldemokrātu šūniņas vadība maz ievēroja konspirāciju. Aģitējot apkārtnes zemniekus, Horomjanskis un citi biedri bija savākuši diezgan lielu skaitu zemnieku, kuri skaitījās sociāldemokrātu partijas biedri vai arī gribēja tādi kļūt. Šo pilsoņu saraksti glabājās Horomjanska dzīvoklī.

Kad prīstavs ar dragūniem bija ceļā uz Līvāniem, lai arestētu iepriekš minētos 24 budžus, pie Nīcgales tos satika kāds Līvānu pagasta zemnieks. Uzzinājis dragūnu ceļa mērķi, viņš griezās atpakaļ un paspēja Līvānos ierasties pirmais. Taisnā ceļā viņš devās pie Horomjanska, lai to brīdinātu. Mājās zemnieks atrada tikai Horomjanska māsu, un tā pastēdzās sadedzināt visus aizdomīgos papīrus.

(Turpinājums sekos)

ATMODAS SĀKUMS

(4. turpinājums)

Nemitīgi auga ciņas spars strādniekos. 1905. gada 13. novembrī sākās Līvānu stikla fabrikas strādnieku streiks. Jau no paša rīta tie pārtrauca darbu. Sapulcējušies fabrikas pagalmā, viņi izsauca pārvaldnieku Kričevski un iesniedza tam savas prasības:

a) samaksāt algu par to laiku, kad fabrika nestrādāja izejvielu trūkuma dēļ, jo streikoja dzelzceļnieki;

b) paaugstināt algas par 5 kapekām uz katrām simts pudelēm;

c) ierīkot fabrikā aptieku pirmās palīdzības sniegšanai un slimības gadījumos;

d) aizvērt no fabrikas spieģus un policiju;

e) atļaut sapulci, vārda un biedrošanās brīvību.

Meistaru Keningu, kurš bija sevišķi ļauns pret strādniekiem, viņi iebāza sodas maisā un ķērā izveda no fabrikas teritorijas. Tas viss skaidri liecināja, ka strādnieku apziņa bija augusi. Viņi vairs negribēja samierināties ar to, ka fabrikā atrodas policists, kurš novēroja katru viņu soli, spieģis, kurš noklausījās katru viņu vārdu. Strādnieks gribēja būt brīvs, kuram ne tikai cara manifestā, bet arī dzīvē būtu nodrošinātas visas demokrātiskās brīvības.

Tās pašas dienas vakarā stikla fabrikas strādnieki sapulcējās pie ugunsdzēsēju depo. Tiem pievienojās strādnieki no jēlkoksnes fabrikas, kā arī miesta iedzīvotāji. Pretī laukumam, ielas otrajā pusē, vienā mājā bija novietota zaldātu pusrota. Taču strādnieku kustībā bija redzams tāds spēks, ka komandieris baidījās uzsākt atklātu cīņu. Pusrota tika nostādīta ielas malā, un zaldāti bija tikai šī notikuma liecinieki.

Mitīgā uzstājās sociāldemokrātijas, kā arī paši fabriku pārstāvji. Kad paaugstinājumā uzkāpa stikla fabrikas strādnieks Jēriņš, pāri Dubnas tiltam no Līvānu muižas pilnos auļosāja dragūni. Jau no tālienes viņi kļiedza: «Izklist!» Bet strādnieki nemaz nedomāja kustēties. Ar kailiem zobieniem rokās dragūni trieca savus zirgus ļaužu drūzmā. Sītot ar zobieniem un plet-

nēm, viņi pamazām virzījās tuvāk oratoram, kurš aicināja strādniekus uz cīņu pret cara patvaldību. Tikai ar lielām pūlēm dragūniem izdevās izkļudināt saniknotos strādniekus.

Pateicoties sociāldemokrātu rīcībai, strādnieku nākošais solis bija ļoti pareizs. Lai neļautu dragūniem ierobežot revolucionāro kustību, viņi pārgāja uzbrukumā. Naktī uz 1905. gada 15. novembrī kaujas vienība Staparāna vadībā aplenca Līvānu muižu, kur bija izvietojusies dragūni. Kaujinieki bez trokšņa «nopēma» abus sargus un sagrāba gulošo dragūnu ieročus. Tajā pašā naktī dragūni ar kaunu un negodu pazuda no Līvāniem.

Soda ekspedīcijas vienības komandieris saņēma ziņojumu:

— Pašlaik no Līvāniem ieradās dragūni un ziņoja, ka apmēram 500 cilvēku liels pūlis uzbrucis dragūniem un tos atbrūņojis. Šis pūlis ejot uz Krustpili. Apmēram 1000 cilvēku tajā pašā laikā ieradišies no Rīgas puses, domājot ieņemt Krustpili un uzbrukt Jēkabpilij.

Šis gadījums spīgti pierāda, ka valdības iestādes un karaspēks bija zaudējušas iniciatīvu, tā bija pārgājusi revolucionārās tautas rokās.

Cara ģenerāļi drebeja. Latgales darba laudis gadsimtiem ilgi bija krājuši naudu, tagad tas laužās uz āru.

— Daugavpils apriņķi revolucionārā kustība pieņēmusi draudīgus apmērus, — telegrafeja gubernatoram muižnieki. — Septiņos pagastos varas iestādes netiek atzītas. Ungurmuižas, Krustpils un Līvānu pagastos pilnīga sacelšanās. Šajos pagastos policijai bez karaspēka palīdzības izpildīt savus pienākumus nav iespējams.

Vitebskas tiesas prokurors ziņoja tieslietu ministram:

— Labi apbruņotu latviešu tūkstoti virzās uz Daugavpils apriņķu muižām, Krustpili, Preiļiem. Kara ešelons, kas brauca uz Rīgu, Stokmannshofa tuvumā cietis avāriju sakarā ar ļaunprātīgi izpērtajām sliedēm. Karaspēka administrācijas rīcībā Daugavpils apriņķī ir ne vairāk kā 250 cilvēku.

(Turpinājums sekos)

ATMODAS SĀKUMS

(5. turpinājums)

Tādā pašā izmisīgā balsī karaspēku lūdza arī Ilūkstes apriņķa muižniecības maršals Engelhardts:

— Pēdējais karaspēks aizgāja uz Jēkabpili. Ilūkstes apriņķī nav neviena zaldāta, bandas demolē ciemus. Stāvoklis kritisks. Lūdzu ātrāku palīdzību, satiksme ar Rīgu pārtraukta. Daugavpils palīdzību nedod.

Revolucionārā kustība pilsētās un laukos sāka pieņemt draudošus apmērus. Daudzas karaspēka daļas simpatizēja revolucionāriem un priekšniecība nezināja, uz kuru pusi zaldāti griezīs ieročus, ja tos nāksies laist darbā.

8. decembrī Vitebskas gubernators telegrafēja policijas departamenta direktoram:

— Vitebskas guberņas apgabalos, kuri piegul Vidzemes un Kurzemes guberņām, pilnīga anarhija, karaspēka nav... Policija bez karaspēka bezspēcīga ne tikai atvaļināt ar tālsāvēju šautenēm apbruņotās lielās latviešu—dumpinieku bandas, kuru priekšā atkāpjas regulārais karaspēks, bet pat pārtraukt masveida meža izciršanu. Daugavpils apriņķa zemstes priekšnieki un izmeklētāji nevar izbraukt uz saviem rajoniem, jo viņus neviens neatzīst. Sādžu varas orgāni nomainīti, kārtību var atjaunot, tikai nekavējoties sperot bargus militārus soļus, vienlaikus darbojoties no Rī-

gas, Jelgavas, Daugavpils un Rēzeknes puses, jo visa linija Bolovska, Varakļāni, Līvāni, Jēkabpils ir dumpinieku rokās.

Sakarā ar šādu stāvokli kara ministrs Rēdigers steidzīgi saformēja trīs lielas karaspēka grupas. Sākās asiņains karš pret Latvijas darbaļaudīm.

16. decembrī ģenerālmajors Vendts komandēja uz Līvāniem kavalerijas nodaļu ar artilēriju, lai «...aizturētu revolucionārus, kas tur savijuši drošu perēkli». Netālu no Līvāniem kara ešelonu apturēja un izsēdināja daļu dragūnu ar diviem lielgabaliem. Pēc tam ešelons turpināja ceļu, izbrauca cauri Līvāniem un miesta dienvidu pusē atkal izsēdināja dragūnus un vienu lielgabalu.

Pēc tam vilciens atgriezās stacijā, un uz platformām nostādīto lielgabalu stobri tika pavērsti pret stikla fabriku. Iepriekš izsēdinātie dragūni ieņēma visas izejas no miesta, bet viena daļa, Līvānu muižas rentnieka Pālena vadībā, sāka savu asiņaino darbu miestā.

Redzēdami karaspēku, kaujinieki atkāpās pāri Daugavai. Dragūnu rokās krita Ģeģeris. Viņu nežēlīgi dauzīja pletnēm, pēc tam piesēja pie zirga un vilka pa zemi cauri visam miestam līdz mācītāja mājai, kur bija apmeties dragūnu komandieris poručiks Daņilovs. Pēc tam dragūni izdemolēja kauji-

nieka Māzera māju un nodedzināja. Pēc miesta stārasta Šeffera norādījuma viņi gūstīja uz ielām cilvēkus un dzina tos uz pagastmāju. No tuvākajiem ciemiem atveda arī zemniekus. Kad skaits bija pietiekošs, sākās pēršana pletnēm. Piedzērušies dragūni ielauzās skolā, un, lai gan skolotājs protestēja, ar pletnēm pēra skolēnus.

Istu asinspirti dragūni sarīkoja stikla fabrikā. Te atrastos strādniekus tā piekāva, ka viņi pēc tam bija spiesti vairākas nedēļas nogulēt gultā.

Par šiem notikumiem Daugavpils izpravņiks rakstīja gubernatoram:

— Dragūni parādīja sevišķu cītību un ar nagaikas palīdzību iedzina paniskās bailes visā pilsētībā. Te bija atņemts daudz ieroču, aizturēti desmit cilvēki un nezināmu iemeslu dēļ (?) nodega māja, kurā parasti sanāca revolucionāri. Sevišķi mums palīdzēja stārasts Žans Šeffers. Galvenos agitatorus tomēr notvert neizdevās.

Poručiks Daņilovs savu «varoņdarbu» Līvānos licis atcerēties visur kā brīdinājumu. Tā 1906. gada februārī Krāslavā viņš pavēlēja atvest vecākos pilsētas iedzīvotājus un teicis:

— Es iznīcināju Līvānus un to apkārtni. Brīdinu jūs: ja man neatdosiet ieročus, tāpat iznīcināšu arī jūs.

Kaujas vienība nebija skarta, un tā turpināja darboties. 1905. gada 21. decembrī tā atgriezās Līvānos. Ieņēma pastu, dzelzceļa staciju un par revolucionāru nodošanu sodīja ar nāvi stārastu Šefferu.

Stacijas ieņemšana apturēja dzelzceļa satiksmi starp Rīgu un Daugavpili.

Sakarā ar šo notikumu Daugavpils izpravņiks rakstīja gubernatoram:

— ...Ieradies Līvānos, es uzzināju, ka banda — vairāki simti cilvēku aplaupīja pilsētas iedzīvotājus, nogalināja stārastu Šefferu, pagēma divus tirgotājus, lai iegūtu izpirkšanas maksu, un dažās grupās aizgāja uz Kurzemi. Te es saņēmu ziņas, ka liela bandas daļa 5 verstis no Līvāniem apmetusies brokastot. Es griezos pie pusrotas komandiera ar lūgumu doties turp, bet viņš aizbildinājās, ka nedrīkst atstāt vilcienu. Tāpēc otrajā ziņojumā izpravņiks lūdz... neatliekami koncentrēt Līvānos karaspēku, lai aizsargātu pašus Līvānus un apkārtni.

No šī ziņojuma redzams, ka, kaut gan arī tika atsūtītas trīs lielas karaspēka grupas, to tomēr bija par maz, lai pilnīgi «nodrošinātu mieru». Soda ekspedīcija centās ne tikai ar uguni un zobenu iznīdēt revolucionāro garu, bet ar visādiem līdzekļiem nomelnot revolucionārus sabiedrības acīs, iztēlojot tos par laupītājiem, slepkavām, bezgožiem utt.

(Turpinājums sekos)

ATMODAS SĀKUMS

(6. turpinājums)

1906. gada sākumā aprīņķi pārpludināja ar soda ekspedīcijas karpēka vienībām. Sākās revolūcijas atplūdi.

Gan vienā, gan otrā vietā ar jaunu spēku uzliesmoja nemieri, bet kopumā to kustība strauji apsīka. 1906. gada janvārī, kad jau daudzās Latvijas malās plosījās soda ekspedīcijas, Līvānu kaujinieki nolēma izdemolēt Dignājas degvīna pārdotavu un atbrūņot 15 cilvēku lielo zaldātu nodaļu, kas to sargāja.

Staparāns jau iepriekš bija nodibinājis tuvas attiecības ar nodaļas komandieri apakšvirsnieku Vasiliju Škanovu. Pats Škanovs tūlīt pārgāja revolucionāru pusē un turpmāk aktīvi piedalījās visos pasākumos, bet zaldātu nodaļa bez mazākās pretošanās atstāja apsargājamo objektu un aizgāja. Monopolveikals tika iznīcināts.

1906. gada 3. janvārī vienība pilnā sastāvā zemnieku pajūgos devās uz Asares muižu. Vakarā kaujinieki apmetās kādās mājās netālu no muižas, lai sagaidātu nakti. Bet te arī tika pielaista liktenīga kļūda: neviens nebija pievērsis vērību tam, ka turpat blakus ir muižas mežsarga māja, ko ar muižu savienoja telefons. Vēlāk to gan pamanīja, un telefona vadus pārgrieza, bet mežsargs bija jau paspējis brīdināt muižu. Kļūda bija arī tā, ka Staparāns jau iepriekš bija brīdinājis muižas ļaudis. Izrādījās, ka ne visi muižas kalpotāji bija noskaņoti revolucionāri.

Vēlāk par šo notikumu Kalda-
brūņu draudzes mācītājs ziņoja:

— 1906. gada janvāra pirmajās dienās notika uzbrukums Asares muižai, ko tur sanākušie kungi, tomēr laimīgi bija atsītuši. Lai gan no dažādiem svešiem pagastiem salasījusies banda bija vairāk nekā simts cilvēku liela, tā tomēr pēc īsas cīņas drīzi vien aizbēga. Bandas vadonis Staparāns un kāds katoļu mācītājs no Livenhopas muižas tika apcietināti un vēlāk nošauti.

Istenībā stāvoklis bija šāds. Ap-
lenkuši muižu, revolucionāri nezināja, ko tālāk iesākt, jo visas mājas bija mūra un tām apkārt augsta sēta. Te Staparāns pielaida nākošo un pēdējo kļūdu. Lai arī biedri viņu brīdināja, viņš palika pie sava. Pieprasījis, lai atver vārtus, viņš kopā ar Horomjanski un Saulīti devās uz pārrunām ar baronu. Kad delegācija pārāk ilgi neatgriezās, kaujinieki kļuva nemierīgi un pieprasīja, lai izdod viņu biedrus. Taču no muižas atbildes vietā sāka sprēgāt šāvienu. Tad arī kaujinieki atklāja uguni. Viņi mēģināja izlauzt vārtus, bet bez panākumiem. Tā kā šaušana no muižas puses arvien vairāk pastiprinājās, bet aizdedzināt muižu nebija iespējams, revolucionāri bija spiesti atkāpties.

Kaujinieki negribēja samierināties ar savu vadoņu zaudēšanu un nolēma tos atbrīvot. Visus apcietinātos Zesas un Dignājas pagasta revolucionārus parasti veda uz Jēkabpili. Tāpēc bija sagaidāms, ka

arī Staparāns un biedri ies to pašu ceļu. Revolucionāri Linaites purvā, ceļmalā, kas ved no Asares uz Jēkabpili, novietoja sargus, lai arestētos atbrīvotu. Taču 6. janvārī tos aizveda pa citu ceļu.

Apsardze acīmredzot bija brīdināta, ka sagaidāms uzbrukums, tāpēc tā nospēlēja «bēgšanas» mēģinājumu un visus trīs revolucionārus nošāva Dignājas mežos.

Staparāns vēl pa ceļam centies pierunāt apsardzi pāriet revolūcijas pusē. Kad tas nav izdevies, lūdzis vedēju, lai ievēro, kā viņš kritīs: ja viņa galva pēc nāves neskars zemi, tad lieta, par ko viņi cīnījās, gūs uzvaru. Bet, ja viņu atradīs gulus, tad tautai vēl ilgi būšot jānes verdzības jūgs. Šie vārdi liecina, cik pašreizēji revolucionāri ir gājuši nāvē, domādami, kādā veidā tautai dot kaut mazāko cerību stariņu, ka upuri nav velti un brīvības rīts nav tālu.

Kad ļaudis uzgājuši visu triju nogalināto revolucionāru līkus, izrādījies, ka Staparāns tiešām negul uz zemes, bet saļimis pussēdus pie nelielas eglītes.

Kāds spēks bija vajadzīgs, lai, skatoties dragūnu šauteņu stobros, redzot acu priekšā šāvienu ugunis un sajūtot krūtīs svina nāvējošo aukstumu, pēdējos apziņas mirkļos domātu, kā novietot uz sasalušās dzimtās zemes savas mirstošās miesas, lai galva tomēr paliktu augšā un tauta nezaudētu cerības, bet turpinātu cīņu.

(Turpinājums sekos)

ATMODAS SĀKUMS

(Nobeigums)

Staparāna un Horomjanska nāvi Līvānu darbaļaudis uzņēma ar dziļām sērām. Sevišķi skuma jaunatne, jo tā abu kvēlos cīnītājus bija sevišķi iecienījusi. Jau 1906. gada 7. janvāra naktī Ģipterānu un Līvānu skolas skolēni zemnieku pajūgos atveda Staparāna un Horomjanska mirstīgās atliekas uz Līvāniem. Saulīti aizveda uz tā dzimteni — Slāti. Abu cīnītāju bēres izvērtās par grandiozu demonstrāciju. Sanāca ļaudis no abiem Daugavas krastiem. Sarkanais karogs ar uzrakstu «Par brīvību» atkal plandījās pret svina pelējām ziemas debesīm. Skanēja revolucionāras dziesmas, kvēli vārdi «Slava kritušajiem!» Katra sasalušās zemes pika, kas krita uz aizgājēju zārkiem, ar dobo dunoņu izskanēja kā lāsts slepkavām.

Drīz vien izrēķināšanās sākās plašā mērogā. Lija asinis un asaras, soda vienības. ģirgājās par sirmgalvjiem, sievietēm un netau-pīja bērņus.

1906. gada sākumā arī Rudzētos ieradās Vendta soda vienība. Te tā centās izpildīt ģenerālgubernatora Sologuba pavēli, kurš rakstīja:

«...mājas pārvērst par dzīvošanai nederīgām: te, lai morālais iespaids būtu lielāks, lietot peroksilinu».

Uz ceļa nostādījuši lielgabalu, soda ekspedīcijas vīri atklāja uguni uz Batarāga māju. Tā nodega līdz pamatiem.

Bruņota zemnieku vienība uzsāka izmisuma pilnu cīņu pret cara kalpu pārspēku. Tā gandrīz visa tika iznīcināta. Gajevskim izdevās aizbēgt uz dzimto ciemu, bet arī tur viņu atrada. Naktī viņa māju aplenca, un Gajevskis bija spiests glābties, bēgot caur logu. Ievainots viņš vēlāk krita dragūnu rokās un tika atvests atpakaļ uz Rudzētiem. Te viņu piesēja pie ceļmalas priekšes, sita, spīdzināja un beidzot nošāva.

Tāču cara bendēm šīs asinsdzīres tik uzdzina apetīti. Pēc dažām

dienām dragūni Preiļu pristava vadībā ieradās Eleonorvilē vēlreiz. Bija taču jāpievāc noslepkavoto mantas. Vispirms viņi paņēma Batarāgu ģimenes mantu, kas bija palikusi pāri pēc ugunsgrēka, ielauzās mācītāja istabā Eleonorvilas baznīcā un paņēma visus sudraba dievkalpojuma traukus, drēbes un citas mantas.

Tā kā Turku ciema zemnieki visu 1905. gada rudeni bija dedzinājuši Korfa siena šķūņus, tad 1906. gada sākumā viņus izsauca uz Krustpili un ieslodzīja cietumā. Pie tam katram atkarībā no nodarījuma uzlika soda naudu 25—200 rubļu apmērā. Bet ar to vien vēl nepietika. Janvāra beigās Turkos iebruka dragūnu nodaļa, viņi tik nežēlīgi daudzīja zemniekus, ka viens otrs pēc pāris mēnešiem mira.

— Caram un viņa ierēdņiem darba bija tik daudz, — rakstīja «Cīņa», — ka tiem ne brītiņa vairs neatlika laika rokas no asinīm noslaucīt. Lielumā un mazumā patvaldība tagad nodarbojās ar savu pavalstnieku apkaušanu. Ko neķer ielu cīņā zaldātu lodes, to vēlāk gūsta ar karātavu valgu.